

NASTAVNI PLAN I PROGRAM MEDRESA I ISLAMSKI POZIV DANAS

Kakav je nastavni plan i program naših medresa? Da li svršenic medrese može vjerodostojno odgovoriti pozivu imama, hatiba i muallima u savremenim uvjetima života i pred savremenim izazovima? Šta znači to da je medresa stručna škola?

Zijad LJEVAKOVIĆ i Ismet VELADŽIĆ

UVODNE NAPOMENE

Pitanja postavljena u podnaslovu zadate teme zahtijevaju nekoliko uvodnih napomena:

1) Imajući u vidu krupne društvene promjene koje su se posljednjih godina odvijale u našoj zemlji i širem regionu, demokratske procese koji su doveli do slobodnog ispoljavanja vjere i vjerskih osjećanja, drugačije pozicioniranje vjerskih zajednica i vjerskih djelatnika, te posebno ako imamo u vidu iznimno heterogenu obrazovnu i starosnu strukturu naših sve zahtjevnijih džemata, kao i polaznika islamske pouke, onda se na samom početku mora odgovoriti na osnovno pitanje koje implicitno sadrži naslov i podnaslov zadate teme, a ono glasi: Da li je danas na nivou srednjoškolskog odgoja i obrazovanja uopće moguće osposobiti svršenika bilo koje srednje škole za ovako složena i delikatna zanimanja, posebno kada se radi o hatabetu i muallimatu, imajući pri tom na umu sve

navedene društvene promjene koje su zahvatile naše džemate, u kojima se, uz tradicionalne forme imamskog poziva, sve nužnijim nameću i drugi oblici imamskog rada? Posmatrano isključivo teorijski, na ovo pitanje ne bi uopće bilo teško odgovoriti, jer se danas za mnogo jednostavnija zanimanja i poslove zahtijeva visoka stručna sprema, ali trenutno stanje na terenu, potrebe Islamske zajednice za ovim kadrom, dosadašnja praksa i odnos džemata prema ovom pitanju, upućuju na vrlo složen i ozbiljan problem kojem se mora posvetiti i odgovarajuća pažnja.

2) Sudeći na osnovu nastavnog plana i programa naših medresa lahko je uočiti da ciljevi i zadaci odgojno-obrazovnog procesa u našim medresama nisu isključivo i jedino usmjereni ka osposobljavanju njihovih svršenika za poziv imama, hatiba i muallima, kako im piše u njihovim diplomama, nego se svršenici medresa istovremeno pripremaju i za nastavak školovanja na fakultetima, i to, bezmalo, na svim fakultetima? Po nekim

svojim elementima nastavni plan i program današnjih medresa upućuje na zaključak da čak ni primarni njihov cilj i zadatak nije osposobljavanje njihovih svršnika za poziv hatiba i muallima. Kako, inače, objasniti da u ukupnoj strukturi predmeta nastavnog plana i programa Medrese fond časova iz tzv. islamskog (stručnog) područja, uključujući tu i povijest islama, koja je zastupljena sa 8 časova, iznosi svega 36,80%, a tzv. jezičko područje, sa četiri strana i bosanskim jezikom, 30 časova, tj. 56%, uz napomenu da nijedna gimnazija (osim Filološke i Bošnjačke) i nijedna druga srednja škola nema u svom nastavnom planu i programu četiri strana jezika. Ili, recimo, pedagoška grupa predmeta nužna za osposobljavanje svršnika za poziv muallima, pedagogija sa didaktikom, zastupljena je ukupno sa 2 časa sedmično, duplo manje od predmeta iz tzv. prirodno-matematičkog područja: matematike, fizike, hemije, biologije. Ilustracije radi, u nastavnom planu i programu Učiteljske škole ova grupa predmeta zastupljena je sa više od 30 časova redovne sedmične nastave.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA MEDRESE

Osnovna karakteristika nastavnog plana i programa medrese je njegova preopširnost: 28 predmeta (do 16 u jednom razredu) i 36 časova sedmično redovne nastave za sve razrede. Poređenja radi, nastavni plan opće gimnazije ima svega 19 predmeta (maksimalno 13 po jednom razredu), a broj časova i redovne i izborne nastave kreće se oko 30, maksimalno 31 čas sedmično. Uz to, nastavni plan medrese je nepotrebno i neracionalno opterećen prevelikim brojem časova za pojedine predmete kao što su Kiraet i Arapski jezik sa 17 časova redovne nastave sedmično. Mi ovom prilikom nismo ulazili u detaljniju analizu programa po pojedinim predmetima, ali se na osnovu ovakvog nastavnog plana i nekih općih spoznaja, može s pravom pretpostaviti da, ako ne svi, a ono jedan dobar broj ovih programa, također, pati od preobimnosti.

Poseban problem ovako preobimnog nastavnog plana i programa predstavlja njegova kruto

postavljena realizacija kroz jedini oblik redovne i klasične razredno-časovne nastave za sve predmete i sve razrede, što dodatno opterećuje i destimulativno djeluje na učenike. S fleksibilnije postavljenim konceptom nastavnog plana i programa, uz primjenu savremenijih modela nastavnog rada koji bi došli do izražaja kroz eventualnu izbornu, timsku, programiranu, poluprogramiranu, problemsku, individualiziranu nastavu različitih oblika itd., u značajnoj mjeri bi doprinijelo rasterećenju učenika, a odgojno-obrazovni proces ništa ne bi izgubio na svom intenzitetu i efikasnosti. Naprotiv!

Pošto je medresa škola internatskog tipa, ona pruža iznimne pogodnosti i za organiziranje fakultativne i kursne nastave, kao i za različite oblike slobodnih aktivnosti koje se realiziraju kroz sekcije, kružoke, klubove, specijalne programe za nadarene učenike itd.

Gazi Husrev-begova medresa već ima dobro iskustvo i egzaktne rezultate koje je posljednjih godina ostvarila na planu hifza, što samo potvrđuje osnovnu tezu da bi se kroz moderniju organizaciju nastave i fleksibilnije koncipirannastavni plan i program mogli isti takvi rezultati ostvarivati i na drugim područjima. Medresa je uvijek u svojim klupama imala posebno nadarenih učenika za određena područja, kojima se mora posvetiti dužna pažnja i kroz dodatne programe i dodatni rad omogućiti da njihov talenat dođe do svog punog izražaja. Danas se u svim razvijenim zemljama i modernim odgojno-obrazovnim zavodima u svijetu, iz razumljivih razloga, ovim učenicima posvećuje najveća moguća pažnja.

Međutim, da bi se ovaj iznimno značajan segment odgojno-obrazovnog procesa u medresama, kao i ukupan život i rad u internatu, prilagodio savremenim prilikama i potrebama, nužno je osigurati adekvatan kadar sa visokim nivoom općeg i stručnog obrazovanja, pedagoško-psihološke i didaktičko-metodičke osposobljenosti, kao i adekvatne materijalne i tehničke uvjete nužne za ostvarenje postavljenih ciljeva i zadataka odgojno-obrazovne djelatnosti u medresama.

NEOPHODNOST PROMJENA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA MEDRESE

Postojeći nastavni plan i program medrese, sa svojom preopširnošću i drugim prethodno navedenim elementima, doima se kao rezultat razumljivih i legitimnih nastojanja Islamske zajednice da se iz ovih odgojno-obrazovnih institucija regrutuje što kvalitetniji i stručniji imamsko-hatibski i muallimski kadar, s jedne strane, i diskutabilnih, nerealnih ambicija i želja da se u postojećim uvjetima i sa postojećom organizacijom nastave, kroz medresu istovremeno njeni svršenici (svi svršenici) osposobe za nastavak školovanja na bezmalo svim fakultetima, s druge strane. Ovakve zahtjeve je u svim mogućim varijantama vrlo teško, a u postojećim uvjetima i nemoguće do kraja zadovoljiti. Stoga nam se čini da bi, bez neskromnih ambicija da za ovako težak i složen problem ponudimo konačno rješenje, moguća rješenja, uz neophodnu promjenu nastavnog plana i programa, trebalo tražiti u dva pravca:

a) Postojeće medrese u okviru Islamske zajednice uspostaviti po principu i na način kako su uspostavljene gimnazije. Sve bi one imale jedan osnovni nastavni plan i program koji bi kombinirali sa svojim specifičnim nastavnim planovima i programima za pojedina područja, odnosno za pojedine medrese. Time bi se sve ove škole mogle profilirati kao škole koje i dalje (sve zajedno) obrazuju imame, hatibe i muallime, a pojedinačno osposobljavaju kvalitetno svoje svršenike za nastavak školovanja samo na određene fakultete. Na ovaj način, po našem mišljenju, došlo bi se do dvostrukog rezultata: Islamska zajednica bi zadovoljila svoje potrebe da ima svršenika medrese/a na svim željenim fakultetima, a medrese bi dobile mnogo fleksibilnije, racionalnije i

efikasnije nastavne planove i programe, koji bi u značajnoj mjeri rasteretili učenike obavezne redovne nastave i otvorili mnogo više prostora za druge slobodne aktivnosti. Odgojno-obrazovni proces ovim konceptom ni u formalnom ni u suštinskom pogledu ne bi ništa izgubio.

b) Pojedinačno u svakoj od medresa organizirati tako nastavu da se ona realizira kroz fleksibilnije postavljen nastavni plan i program (ili više programa) uz obaveznu izbornu nastavu, gdje bi se, također, došlo do istog, ili približno istog, rezultata, ali u ovom slučaju na nivou svake od medresa pojedinačno. S obzirom na trenutnu kadrovsku, materijalnu i tehničku osposobljenost naših medresa, smatramo da bi ovaj model u organizacionom i svakom drugom pogledu bio mnogo teže primjenjiv od prethodnog.

Međutim, pošto je medresa stručna škola ona prvenstveno treba voditi računa o svom primarnom zadatku da obrazuje kadar za obavljanje imamske, hatibske i muallimske dužnosti. Trenutna situacija unutar Islamske zajednice i aktuelne potrebe na terenu upućuju na ovaj njen primarni zadatak i u budućnosti. Da bi se bar donekle odgovorilo na osnovno pitanje postavljeno u uvodnim napomenama ovog teksta, smatramo da bi bilo vrlo uputno ozbiljno razmisliti o uvođenju još jednog (V razreda) u Medresi, ali samo za one učenike koji nemaju namjeru nastaviti daljnje školovanje, nego se odmah žele posvetiti imamsko-hatibskom i muallimskom pozivu. Tim dodatnim razredom, uz poseban nastavni plan i program koji bi se radio za ovaj razred i za ovu grupu svršenika Medrese, sigurno bi se, bar u nekoj prelaznoj fazi dok se ne dosegnu neka optimalnija rješenja, mogao u značajnoj mjeri ublažiti naznačeni problem.

m